

ผลการดำเนินงานการสุ่มสำรวจคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย ด้วยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) ปี พ.ศ. 2560

กลุ่มงานพัฒนาอนามัยเด็กปฐมวัย
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

ความเป็นมาและแนวทางการดำเนินงาน

ด้วยนโยบายการพัฒนาประเทศไทยสู่ยุค Thailand 4.0 ตามยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนตลอดช่วงชีวิต และยุทธศาสตร์ส่งเสริมสุขภาพ 5 กลุ่มวัย ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ประเด็นยุทธศาสตร์ 1.1 ส่งเสริมการเกิดและเติบโตคุณภาพ เป้าประสงค์ที่ 2 เด็กอายุ 0-5 ปี มีพัฒนาการสมวัย สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ ภายใต้สังกัดกรมอนามัย เป็นหน่วยงานซึ่งมีภารกิจหลักในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทยให้มีพัฒนาการสมวัย ด้วย 3กลยุทธ์หลัก คือ 1) ส่งเสริมบทบาทพ่อแม่หรือผู้ปกครองในการเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องเหมาะสม 2) การพัฒนาระบบบริการและกลไกในการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก 3) บูรณาการและสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กองค์รวม จากผลของการรณรงค์การคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทยที่ผ่านมา ในช่วงเดือนกรกฎาคมของทุกปี การดำเนินงาน “โครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558” ได้เริ่มทดลองคัดกรองพัฒนาการเด็ก อายุ 42 เดือน พ.ศ. 2558 และใน พ.ศ. 2559 ได้คัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัย อายุ 9, 18, 30, 42 เดือน ทั่วประเทศ พร้อมกันนั้น พบเด็กไทยมีพัฒนาการสมวัย 76.7% พัฒนาการสงสัยล่าช้า 23.3 % เด็กที่พัฒนาการสงสัยล่าช้าได้ให้พ่อแม่ ผู้ปกครองกลับไปส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่บ้าน 1 เดือน แล้วกลับมาให้เจ้าหน้าที่ประเมินพัฒนาการซ้ำพบว่า เด็กที่เคยมีพัฒนาการสงสัยล่าช้า นั้น พ่อแม่ผู้ปกครองสามารถส่งเสริมให้มีพัฒนาการดีขึ้น 96.0 % และ พ.ศ.2560 ผลการคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย พบเด็กไทยมีพัฒนาการสมวัย 78.4 % พัฒนาการสงสัยล่าช้า 21.6 % จากผลการดำเนินงานดังกล่าวและข้อมูลเชิงคุณภาพจากการเยี่ยมเสริมพลังพื้นที่ที่สามารถสะท้อนให้เห็นข้อสังเกตและแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานในปี 2560 ใน 4 ประเด็นหลัก คือ 1) กลไกการขับเคลื่อนงานพัฒนาการเด็กไทยระดับเขต ระดับประเทศ 2) ความเพียงพอของคู่มือ DSPM 3) คุณภาพของการคัดกรองพัฒนาการเด็ก 4) การเข้าถึงคู่มือ DSPM ในกลุ่มพ่อแม่ หรือผู้ปกครองให้สามารถใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่บ้านได้ด้วยตนเอง

การดำเนินงานเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ในปี 2560 สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ จึงได้ศึกษาสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยวัยแรกเกิด-5ปี โดย “การสุ่มสำรวจคัดกรองพัฒนาการเด็ก 4 ช่วงวัย” ในกลุ่มเด็กไทยอายุ 9,18,30,42 เดือน ด้วยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ ปี 2560 ผู้รับผิดชอบดำเนินการโดย Child Project Manager (CPM) ของจังหวัดด้วยวัตถุประสงค์หลัก คือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์พัฒนาการเด็กปฐมวัยไทยเทียบเคียงกับการดำเนินงานประจำปี 2) เพื่อทราบคุณภาพของการคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทยด้วยฝีมือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3) เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย ภายใต้ “โครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘” ในปีต่อไป โดยมีแนวทางในการสุ่มสำรวจ “STANDARDIZATION OF ECD SAMPLING METHOD”

การคำนวณจำนวนตัวอย่าง (n) ของจำนวนเด็กแต่ละช่วงวัย (อายุ 9,18,30,42 เดือน) ในจังหวัดนั้นๆ(N) และทุกหน่วยบริการที่สุ่มได้ จัดสรรจำนวนเด็กที่ต้องประเมินตามสัดส่วนของจำนวนเด็ก (Proportional to size) และการสุ่มอย่างง่ายจากรายชื่อเด็ก คัดกรองพัฒนาการในหน่วยบริการปฐมภูมิ โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

$$\text{การคำนวณหาจำนวนตัวอย่าง ใช้สูตร } n = \frac{Z^2 N (P) (1 - P)}{Z^2 P (1 - P) + (N - 1) E^2}$$

n = จำนวนตัวอย่าง

Z = Standard normal score at 95% of confidence interval = 1.96

P = ค่าความชุกเด็กที่มีพัฒนาการต่ำกว่าเกณฑ์ = 0.3 (ค่ากลาง)

N = Total number of population = จำนวนเด็กแต่ละช่วงอายุ (9,18,30,42 เดือน) ที่มีอยู่ในจังหวัดนั้น

E = Acceptable error = 0.05

สถานการณ์พัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย 4 ช่วงวัย (9,18,30,42 เดือน)

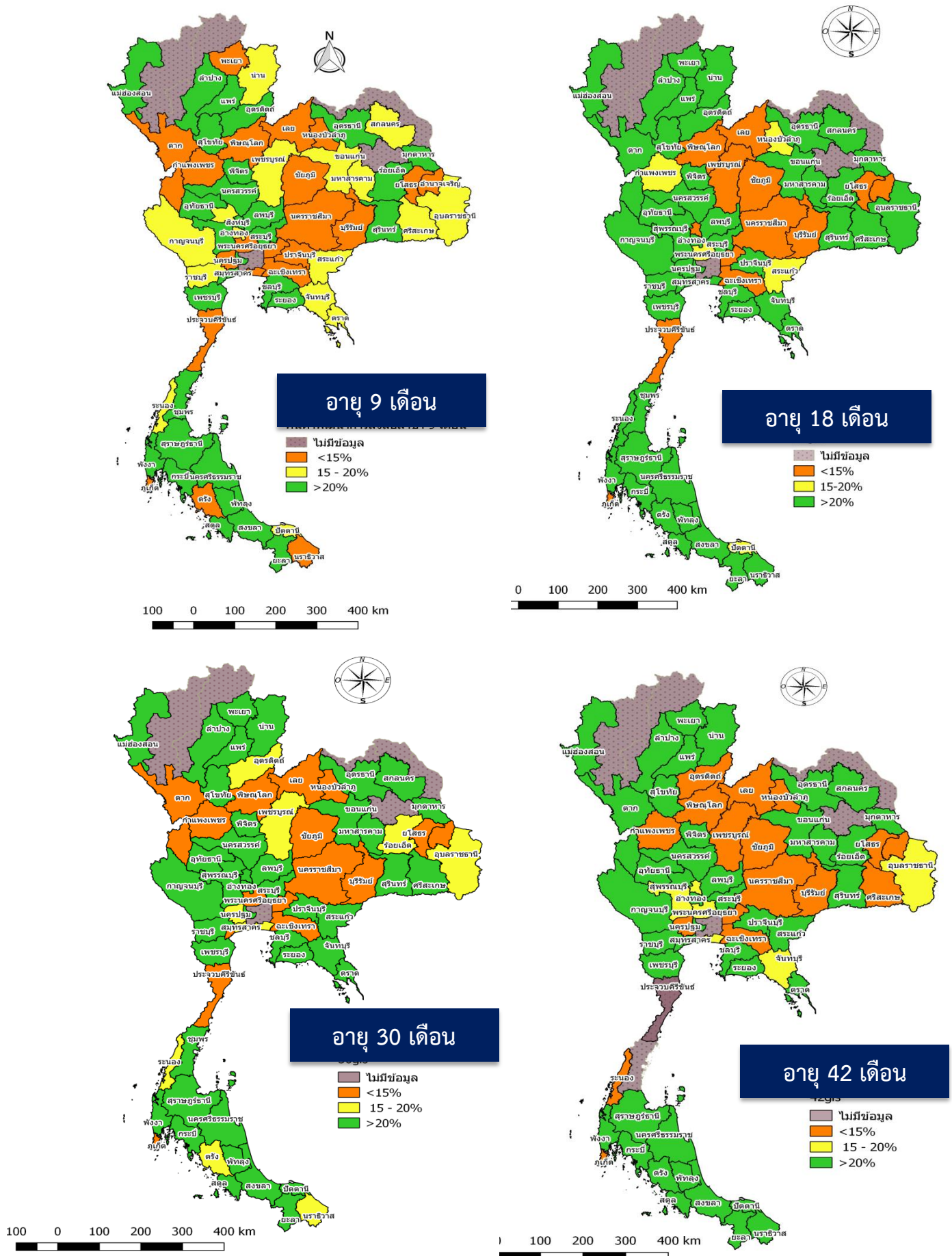
จากการดำเนินงานมีจังหวัดที่ร่วมดำเนินการสุ่มสำรวจคัดกรองพัฒนาการเด็ก ทั้งหมดในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ จำนวน 69 จังหวัด (สรุปข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560) จำนวนเด็กปฐมวัยที่ได้รับการคัดกรองพัฒนาการทั้งหมด ดังนี้

อายุ	9 เดือน	18 เดือน	30 เดือน	42 เดือน
n = จำนวนเด็กปฐมวัยที่ได้รับ การคัดกรองพัฒนาการ(คน)	8232	9178	9567	9857

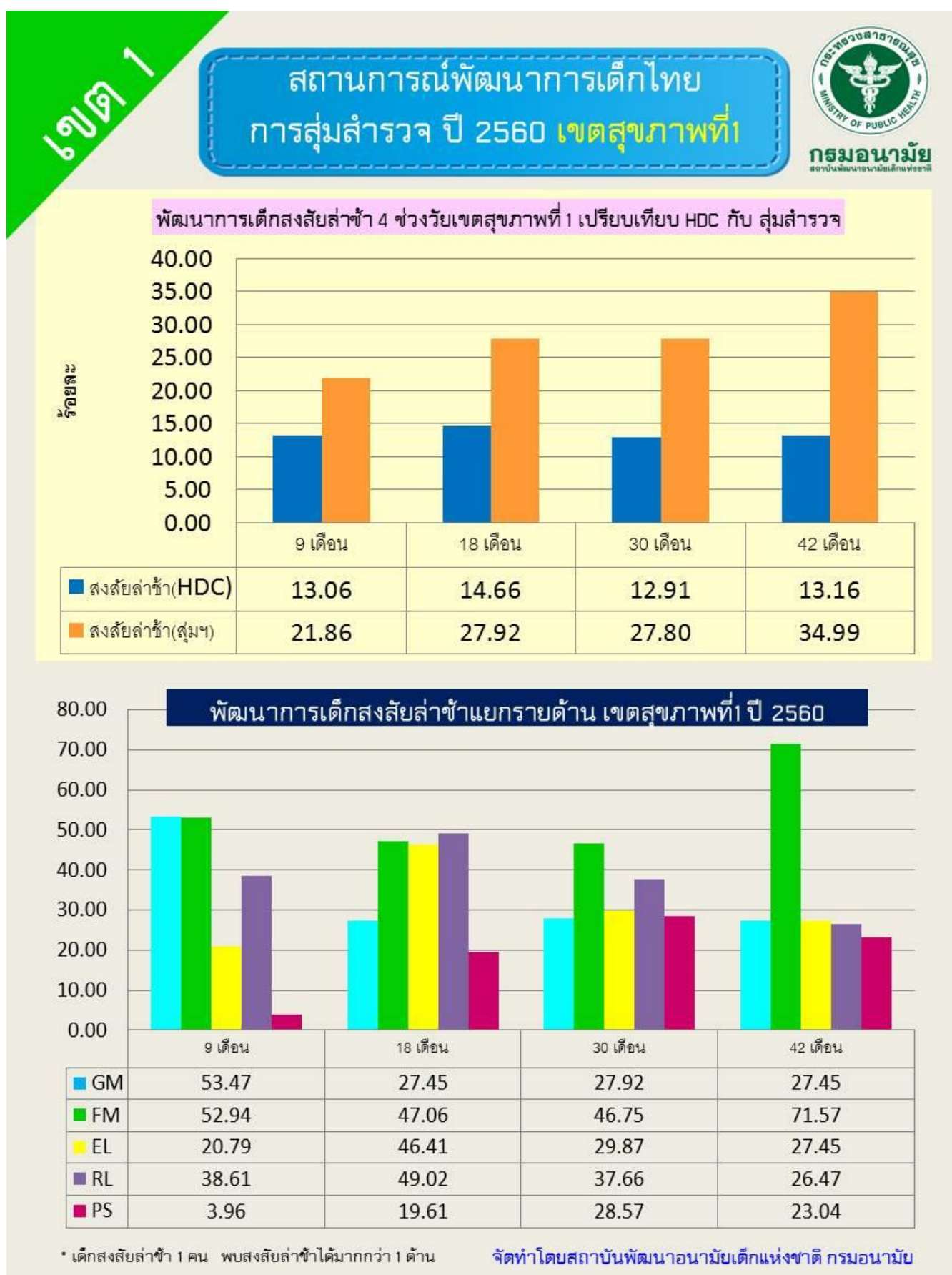
จากการศึกษาดังกล่าวค้นพบเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าในภาพรวมระดับประเทศ ร้อยละ 23 จากแผนภาพแสดงที่ 1 และพบว่าสถานการณ์พัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย รายเขตสุขภาพที่ 1-12 พบเขตสุขภาพที่ 11 สามารถค้นพบเด็กพัฒนาการสงสัยล่าช้าได้มากที่สุด ร้อยละ 34.18 รองลงมาคือเขตสุขภาพที่ 12 ร้อยละ 28.43 ซึ่งแสดงให้เห็นความสามารถของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการคัดกรองพัฒนาการเด็กและสามารถค้นพบเด็กที่มีพัฒนาการสงสัยล่าช้าได้จำนวนมาก เมื่อเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานประจำปีจากฐานข้อมูล HDC (ข้อมูลช่วงเดือนมกราคม ปี 2560) ค้นพบเด็กพัฒนาการสงสัยล่าช้าได้เพียง ร้อยละ 13 โดยพบว่ามีความสงสัยล่าช้าอันดับ 1 คือพัฒนาการด้านการเข้าใจภาษา (Receptive language) พบในกลุ่มเด็กช่วงวัย 18 เดือน และ 30 เดือน อันดับ 2 คือพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อเล็กและสติปัญญา (Fine motor) พบในกลุ่มเด็กช่วงวัย 42 เดือน และอันดับ 3 คือพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ (Gross motor) พบในกลุ่มเด็กช่วงวัย 9 เดือน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเป็นตัวแทนของการเฝ้าระวังพัฒนาการเด็กที่สำคัญ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นพัฒนาการที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่สำคัญของเด็กไทยในปัจจุบัน และหากได้รับการตรวจวินิจฉัยความล่าช้าดังกล่าว แล้วอาจพบกลุ่มโรคที่มีปัญหาด้านพัฒนาการและพฤติกรรมเด็ก เช่น โรคออทิสติก (Autistic spectrum disorder) โรคสมาธิสั้น (Attention Deficit Hyperactivity disorder: ADHD) ภาวะพูดช้า (Child's delayed language) เป็นต้น ซึ่งการค้นพบความสงสัยล่าช้าได้เร็วจะสามารถกระตุ้นและส่งเสริมพัฒนาการให้เด็กกลับมาสมวัยได้เร็ว ตลอดจนส่งต่อเด็กที่พบพัฒนาการล่าช้าให้ได้รับการวินิจฉัยรักษาได้อย่างทันท่วงที ทำให้เด็กกลุ่มนี้ได้รับโอกาสในการเรียนรู้ตามวัยได้เต็มศักยภาพและสามารถเติบโตได้อย่างมีคุณภาพ

แผนภาพที่ 1 การค้นพบเด็กปฐมวัยไทยมีพัฒนาการสงสัยล่าช้า จากการสำรวจคัดกรองพัฒนาการเด็ก ด้วยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) ปี 2560

3

แผนภาพที่ 2 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 1

แผนภาพที่ 3 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 2

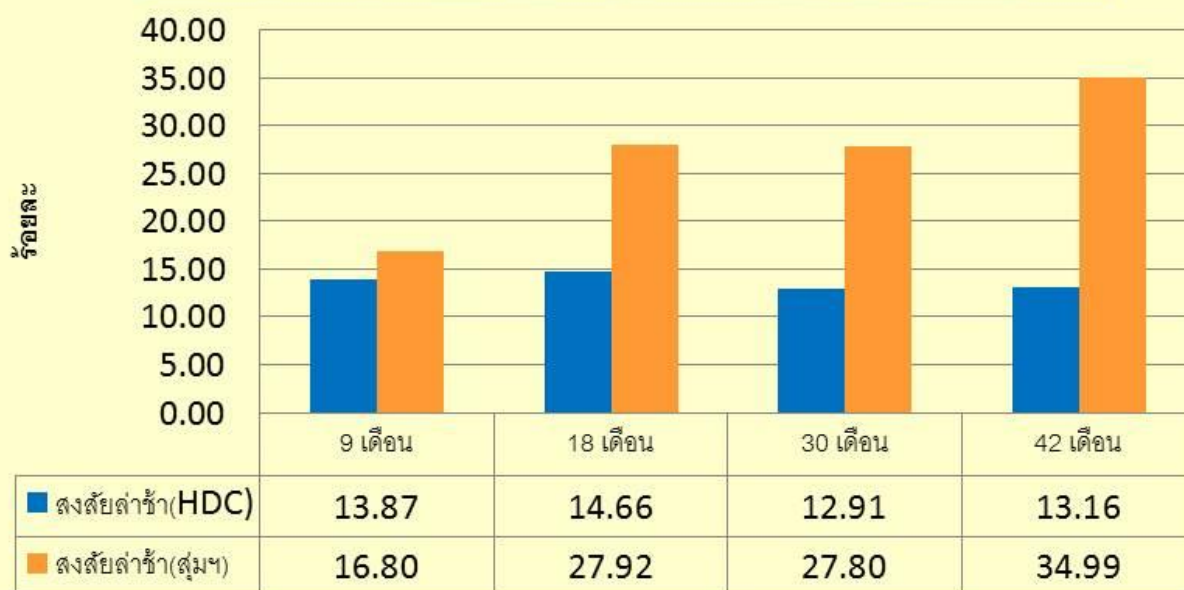
เขต 2

สถานการณ์พัฒนาการเด็กไทย การสุ่มสำรวจ ปี 2560 เขตสุขภาพที่ 2

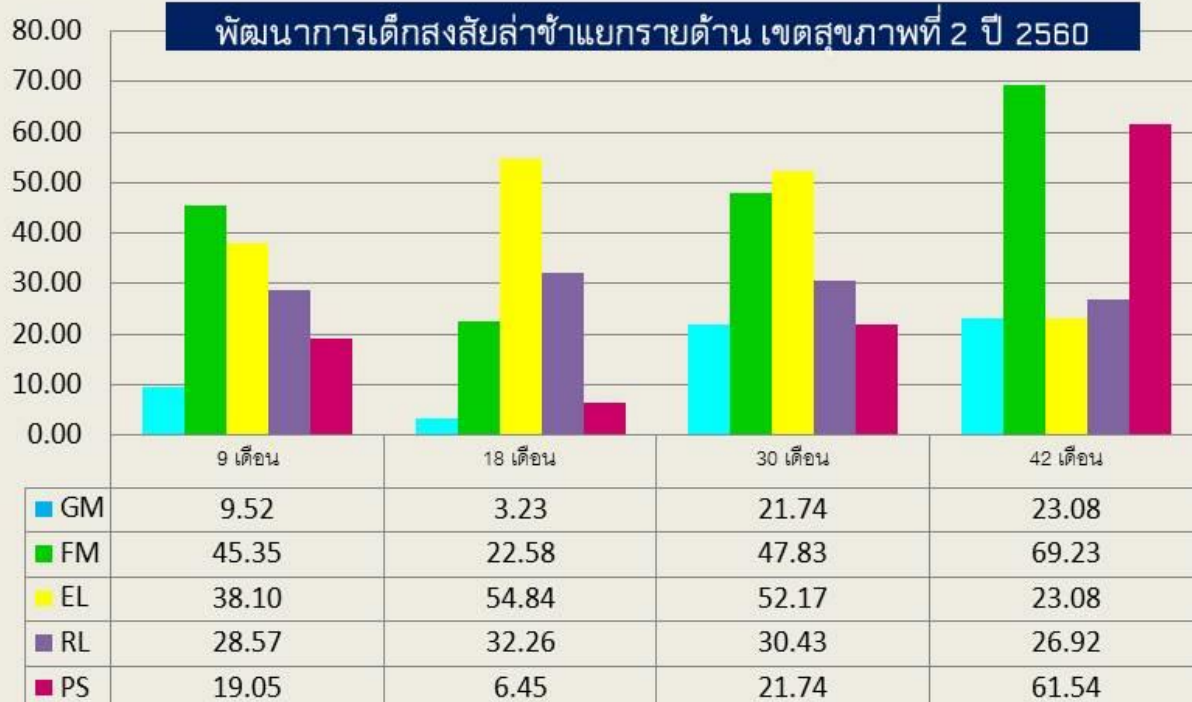

กรมอนามัย
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ

พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้า 4 ช่วงวัย เขตสุขภาพที่ 1 เปรียบเทียบ HDC กับ สุ่มสำรวจ

พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้าแยกรายด้าน เขตสุขภาพที่ 2 ปี 2560

* เด็กสงสัยล่าช้า 1 คน พบสงสัยล่าช้าได้มากกว่า 1 ด้าน

จัดทำโดยสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

แผนภาพที่ 4 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 3

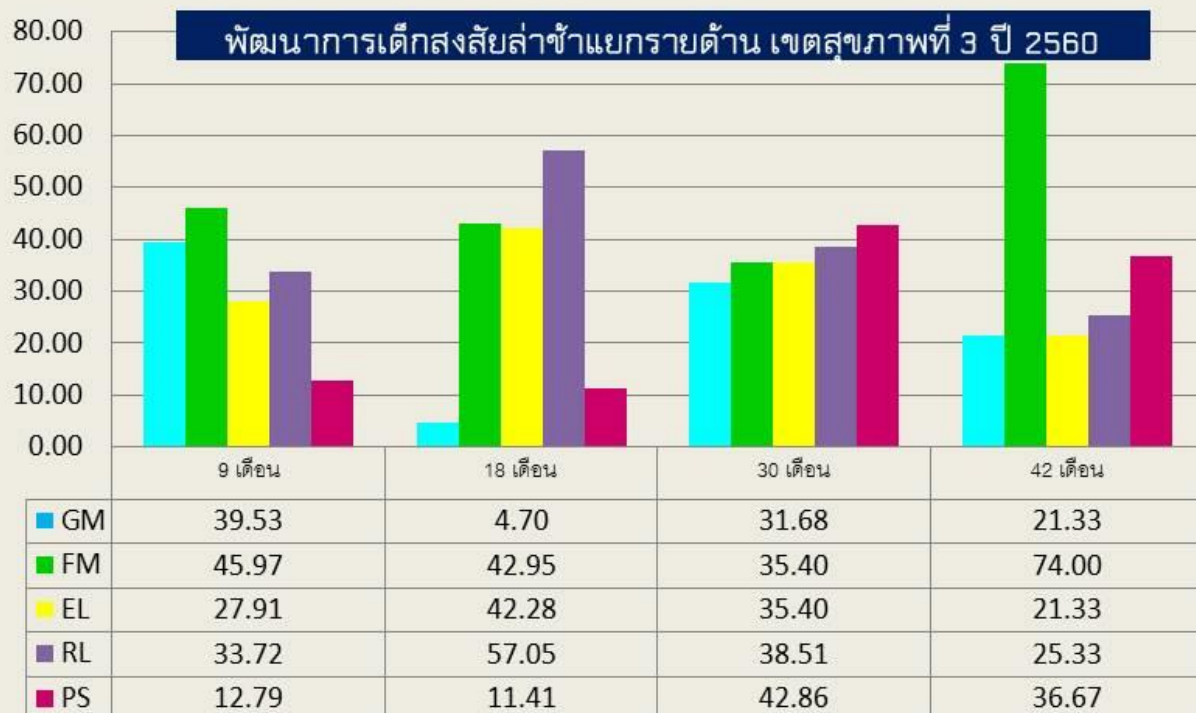
เขต 3

สถานการณ์พัฒนาการเด็กไทย การสุ่มสำรวจ ปี 2560 เขตสุขภาพที่ 3

กรมอนามัย
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ

พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้า 4 ช่วงวัย เขตสุขภาพที่ 3 เปรียบเทียบ HDC กับ สุ่มสำรวจ

* เด็กสงสัยล่าช้า 1 คน พบสงสัยล่าช้าได้มากกว่า 1 ด้าน

จัดทำโดยสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

แผนภาพที่ 5 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 4

เขต 4

สถานการณ์พัฒนาการเด็กไทย
การสุ่มสำรวจ ปี 2560 เขตสุขภาพที่ 4

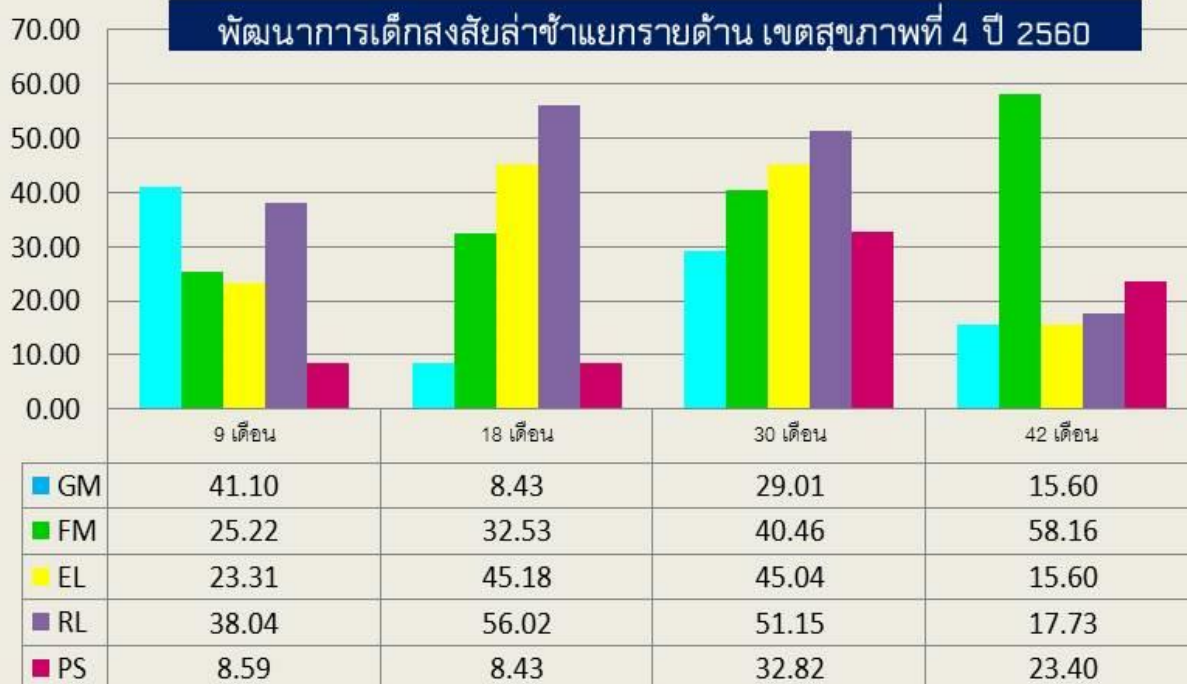

กรมอนามัย
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ

พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้า 4 ช่วงวัย เขตสุขภาพที่ 4 เปรียบเทียบ HDC กับ สุ่มสำรวจ

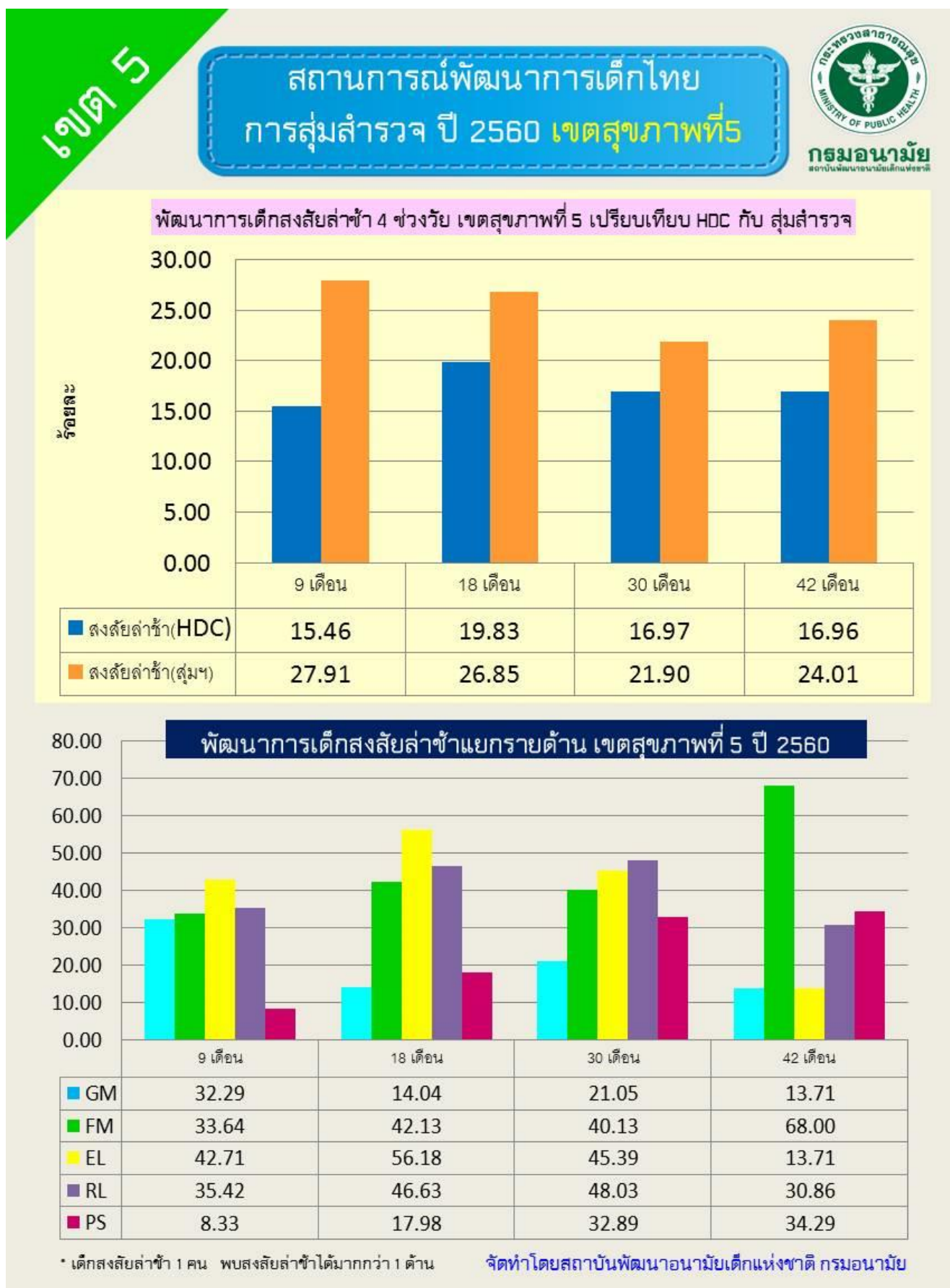
พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้าแยกรายด้าน เขตสุขภาพที่ 4 ปี 2560

* เด็กสงสัยล่าช้า 1 คน พบสงสัยล่าช้าได้มากกว่า 1 ด้าน

จัดทำโดยสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

แผนภาพที่ 7 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 6

แผนภาพที่ 7 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 6

เขต 6

สถานการณ์พัฒนาการเด็กไทย
การสุ่มสำรวจ ปี 2560 เขตสุขภาพที่ 6

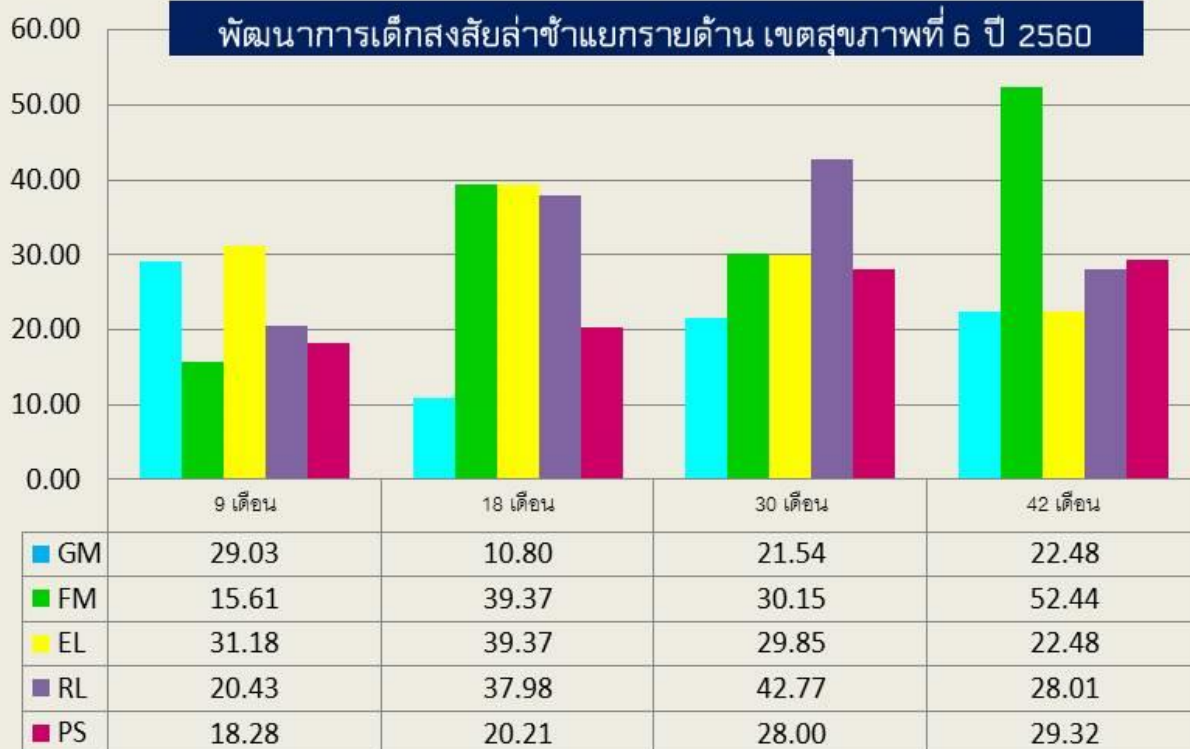

กรมอนามัย
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ

พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้า 4 ช่วงวัย เขตสุขภาพที่ 6 เปรียบเทียบ HDC กับ สุ่มสำรวจ

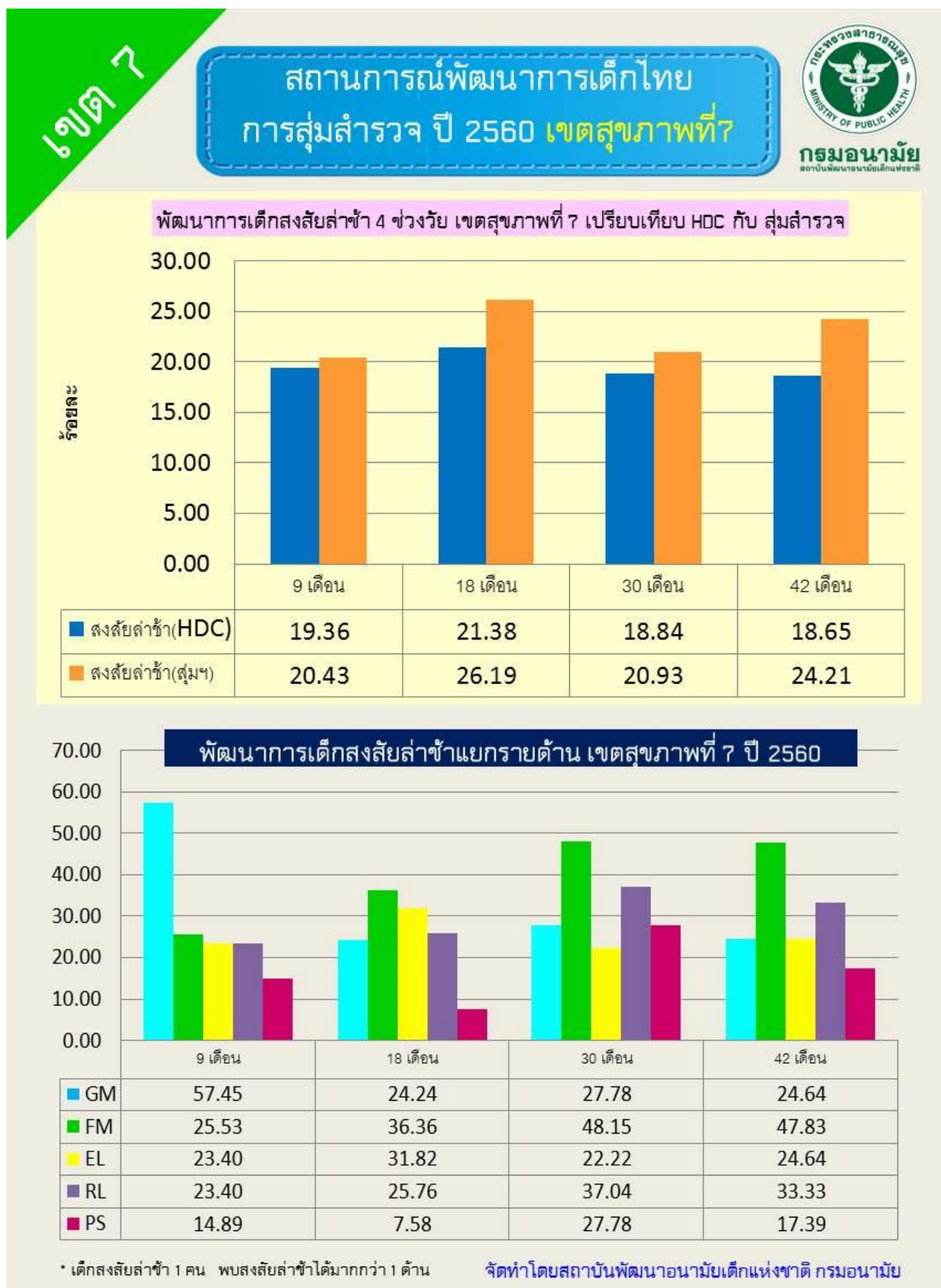
พัฒนาการเด็กสงสัยล่าช้าแยกรายด้าน เขตสุขภาพที่ 6 ปี 2560

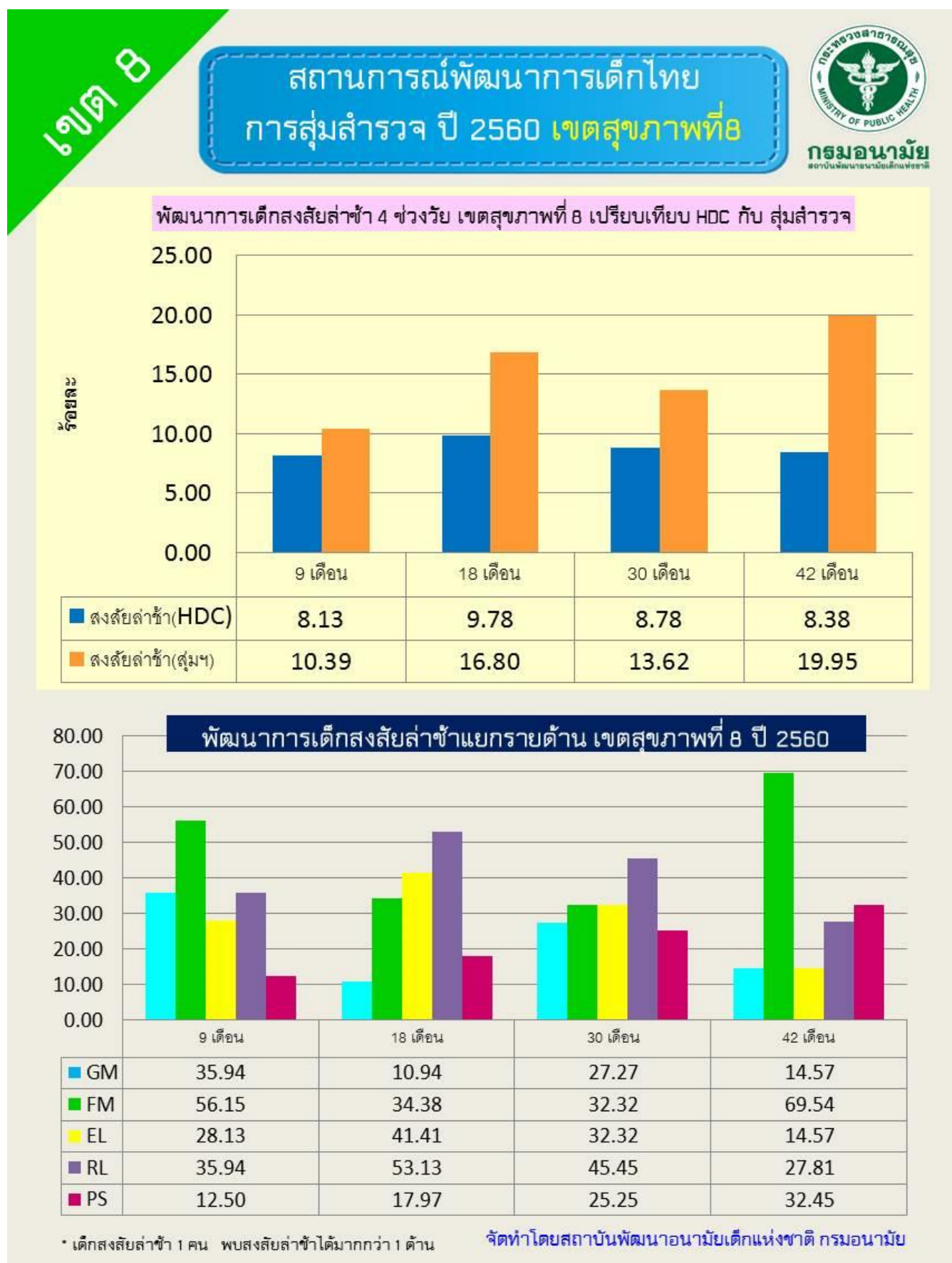
* เด็กสงสัยล่าช้า 1 คน พบสงสัยล่าช้าได้มากกว่า 1 ด้าน

จัดทำโดยสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

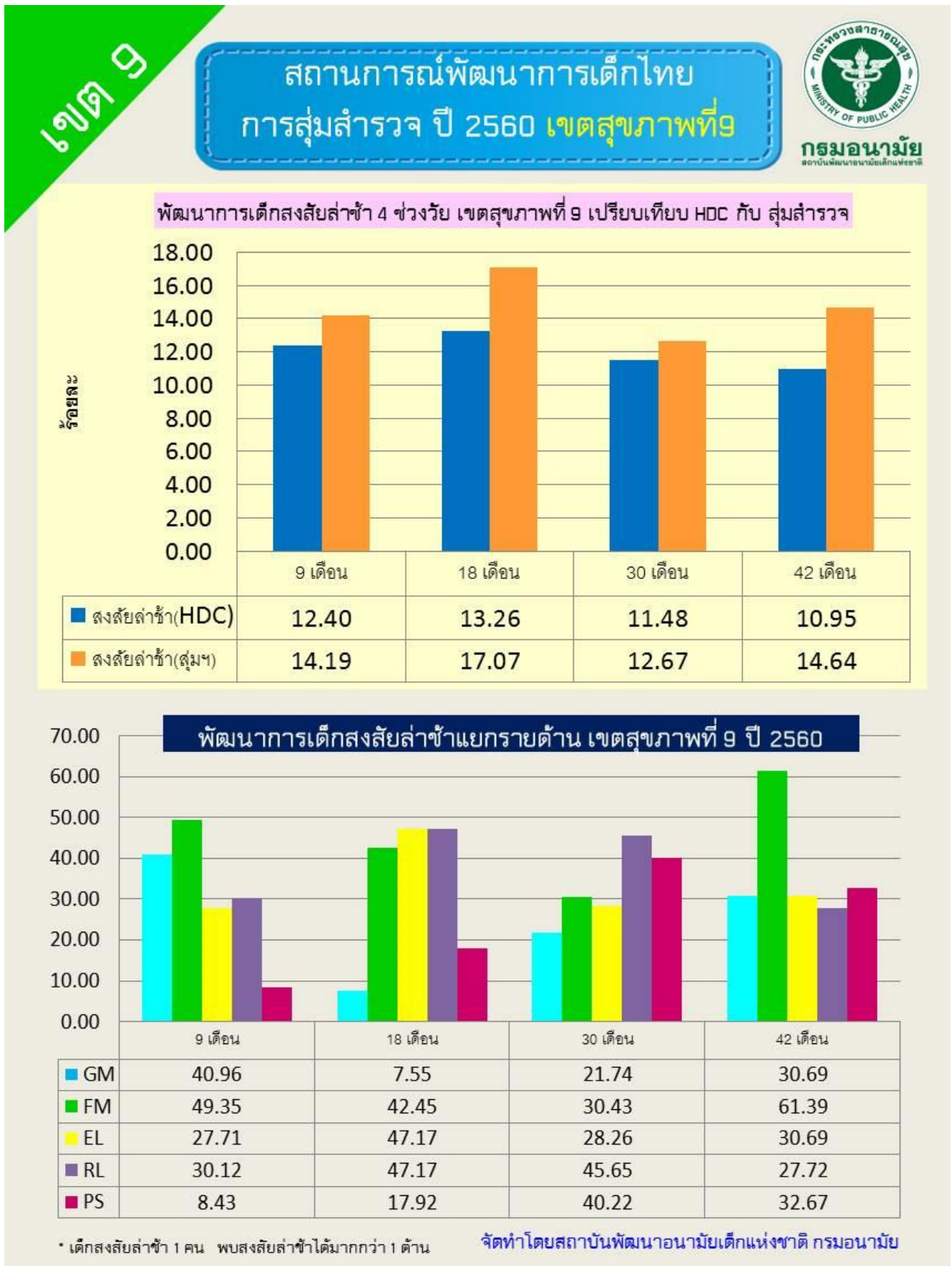
แผนภาพที่ 8 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 7

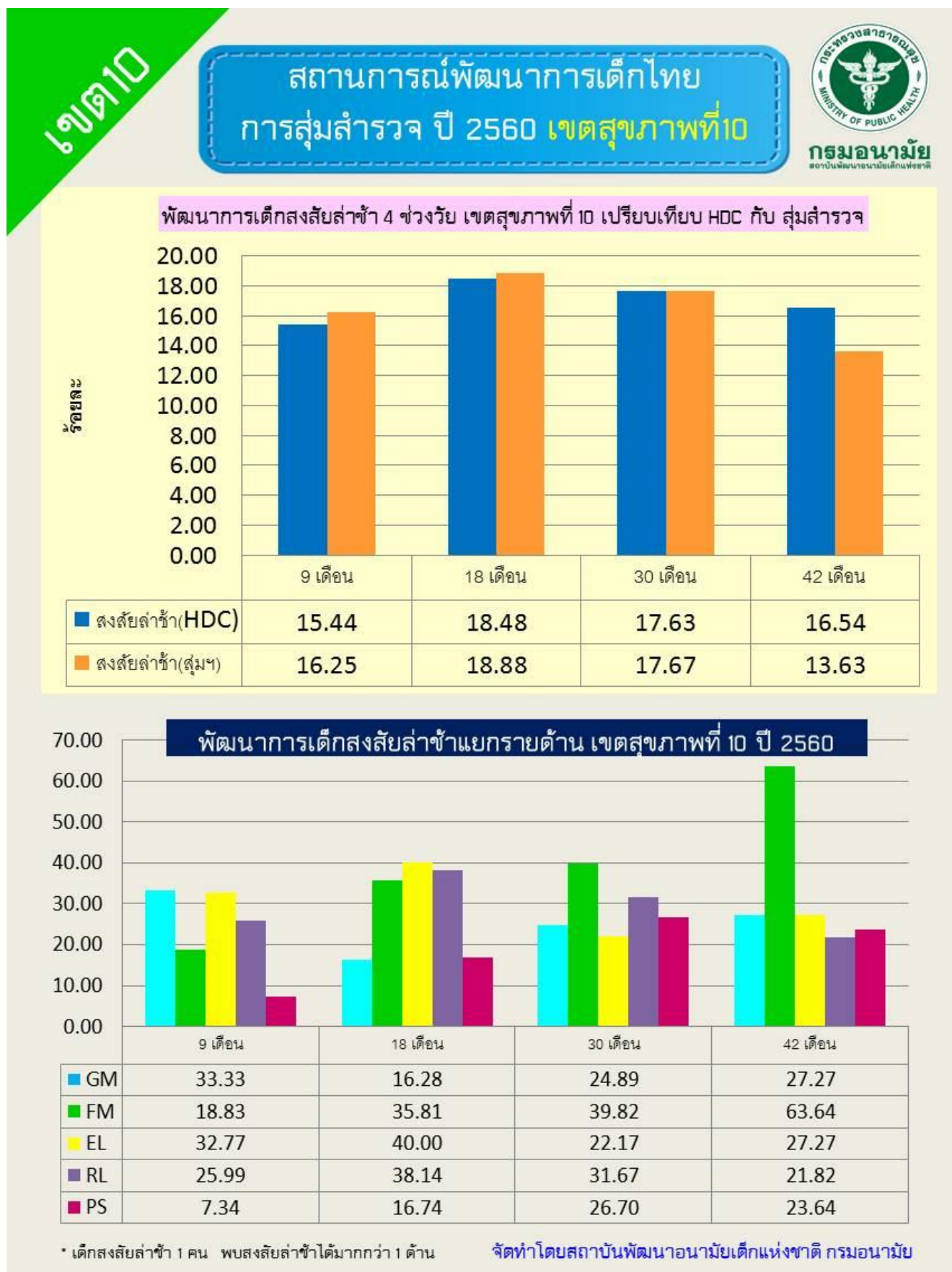
แผนภาพที่ 9 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 8

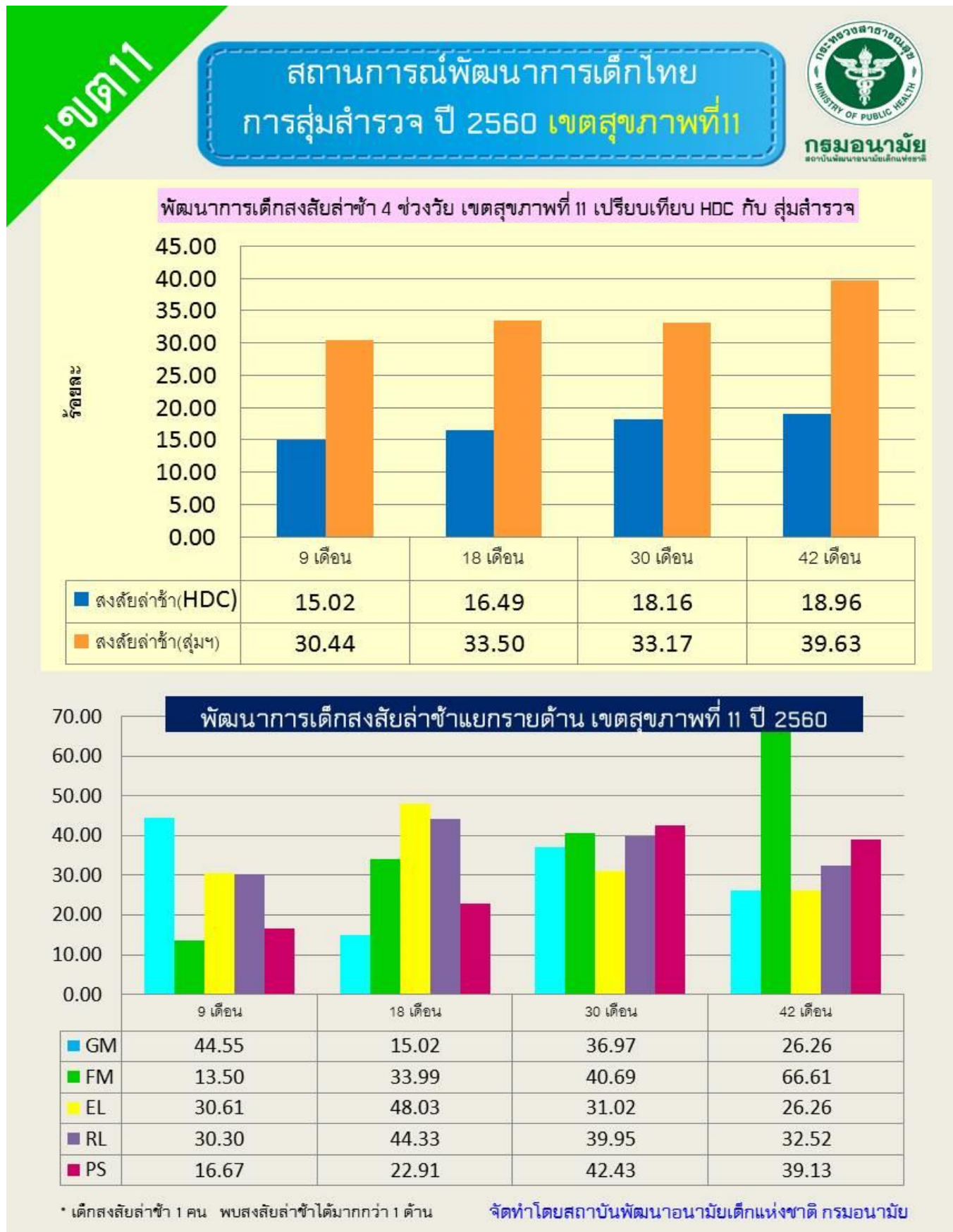
แผนภาพที่ 10 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 9

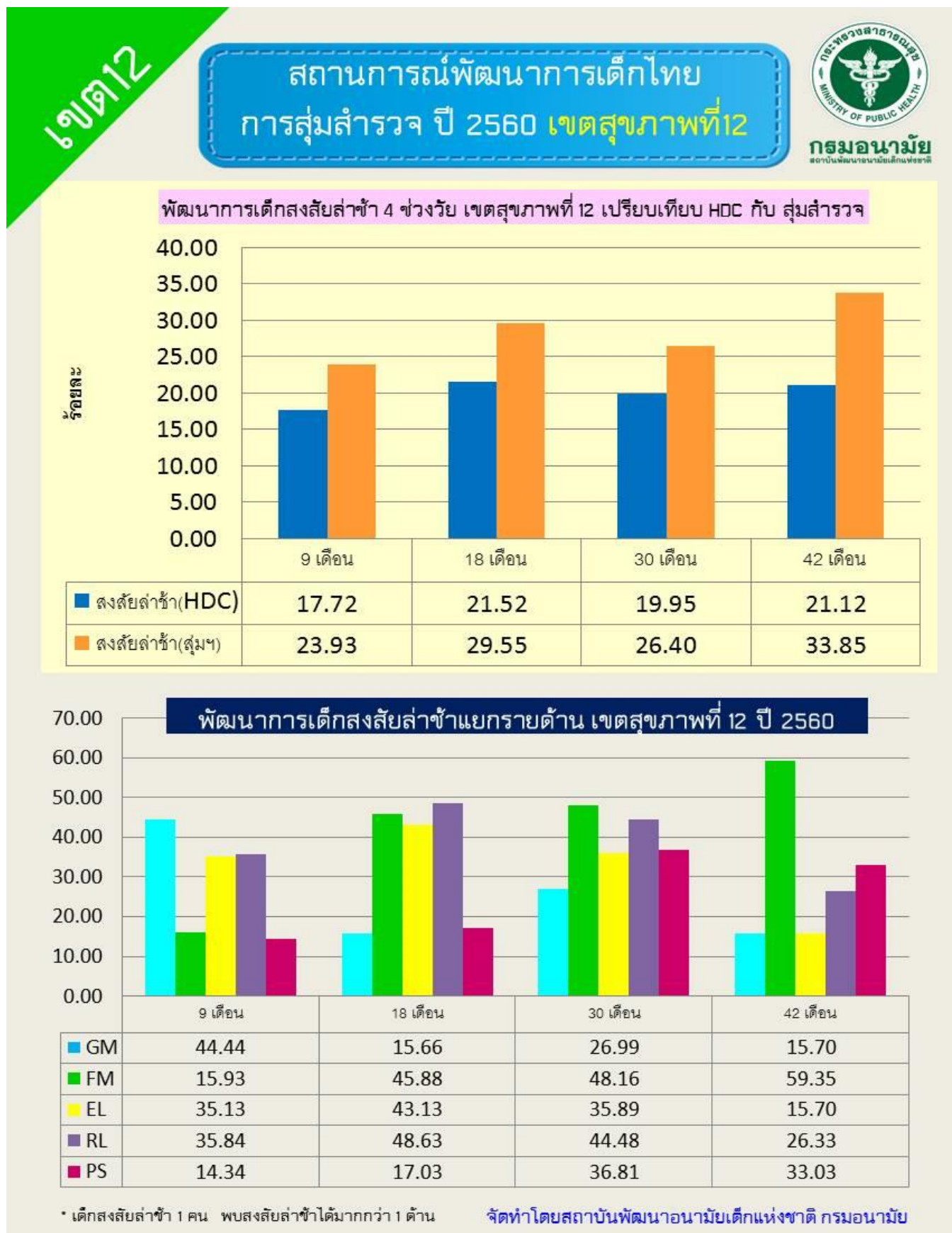
แผนภาพที่ 11 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 10

แผนภาพที่ 12 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 11

แผนภาพที่ 13 แสดงสถานการณ์พัฒนาการเด็กไทยจากการสุ่มสำรวจ ปี 2560 ของเขตสุขภาพที่ 12

สรุปบทเรียน

การดำเนินงานสู่การจตุรพัฒนาการเด็กปฐมวัยไทย 4 ช่วงวัย (9,18,30,42 เดือน)
ด้วยคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ปี 2560

ประชุมเชิงปฏิบัติการขับเคลื่อนการเฝ้าระวัง คัดกรอง การสู่การจตุรพัฒนาการเด็ก ปี2560
และร่วมวางแผนการดำเนินงาน ปี 2561 สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

วันที่ 29-30 มิถุนายน 2560 เวลา 09.00-16.00 น. ณ โรงแรม บัดดี้ โอเรียนทอล ริเวอร์ไซด์ จ.นนทบุรี

หัวใจของการสู่การจตุรพัฒนาการเด็กไทย....ช่วยชาติได้อย่างไร

พญ.ศิริพร ภัทษะ : ปีที่ 3 ของโครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ 5 รอบ 2 เมษายน 2558 กับความมุ่งมั่นหวังสู่ก้าวต่อไปที่ต้องไปถึง.....!!!

1. ให้พ่อแม่เฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการลูก **“ตอนนี้ยังไม่ถึงพ่อแม่ ยังอยู่บนบ่าของเจ้าหน้าที่”**

2. จนท.สอ.ใช้คัดกรองพัฒนาการเด็ก 4 ช่วงวัย

- ให้กระตุ้นเหมือนใบสั่งยา ภายใน 30 วัน ครบอาทิตย์นัดมาประเมินซ้ำ ทำให้การดูแลง่ายขึ้น พ่อแม่สนใจ รายงานข้อมูลทันเวลา

- ถ้าทุกคนรู้เรื่องพัฒนาการเด็กมากขึ้นกว่าเดิม **รู้จริง ทำจริง ทำให้เด็กสมวัยขึ้นได้แน่นอน**

3. จนท.สอ. ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอดใช้ฝึกทักษะให้พ่อแม่ดูแลเด็กด้วยความเข้าใจและใช้คู่มือ DSPM ได้อย่างมีประสิทธิภาพและใช้ถูกวิธี **“ต้องจับมือทำ”**

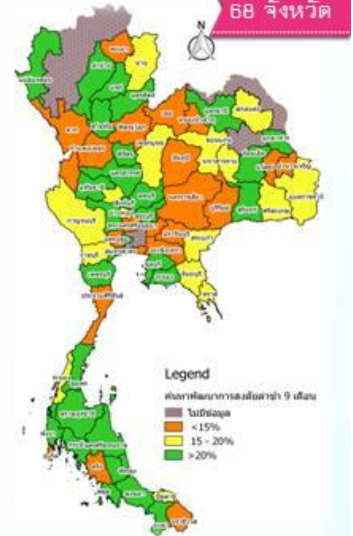
- push energy สอนพ่อแม่ให้เข้าใจ เข้าใจเป็น ดูแลลูกอย่างถูกวิธี ส่งเสริมพัฒนาการ

- sustain เน้นการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

4. การประเมินผลการใช้ DSPM พบว่าเข้าใจและเป็นประโยชน์พ่อแม่ผู้ดูแลเด็ก มีความสุขที่ได้ส่งเสริมพัฒนาการลูกด้วยตนเอง

ศ.เกียรติคุณพญ.ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และพญ.ศิริพร ภัทษะ : สุ่มสำรวจคัดกรองพัฒนาการเด็ก 4 ช่วงวัย ด้วย DSPM ปี 2560 **ค้นพบเด็กพัฒนาการสงสัยล่าช้าร้อยละ 24.1** ด้วยฝีมือของทีม CPM ทำให้มองเห็น คุณภาพของการคัดกรองพัฒนาการเด็กที่ผ่านมาเทียบกับรายงาน HOD ที่พบสงสัยล่าช้าเพียงร้อยละ 13.3 และสะท้อนภาพพัฒนาการเด็กทั้งภาพรวมและรายด้านพัฒนาการในระดับเขตและประเทศ

การสู่การจตุรพัฒนาการเด็ก **“วัดขึ้นคุณภาพ”** เรา **Booster** ให้เกิดคุณภาพ **นี่คือหัวใจ** ของการสู่การจตุรพัฒนาการเด็ก

เล่าสู่กันฟัง...หลังพฤษภาคม 59 ...“สู่การจตุรพัฒนาการเด็กปี 2560”

คุณทรงสมร พิเชียรโสภณ ผู้แทนเขตสุขภาพที่ 12 : จัดการปัญหา/อุปสรรคจนเป็นบทเรียนสู่ความสำเร็จ...ของการดำเนินงานสู่การจตุรพัฒนาการเด็ก

1. ประชุมชี้แจงทุกครั้งให้ผู้รับผิดชอบมาเอง เพื่อจดจำและรับผิดชอบงาน
2. บทเรียนจาก “เจอบาดังหม้อใหญ่ ทำข้อมูลถึงสว่าง” ทำให้**ต้องเตรียมความพร้อม ความรู้และข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้น พฤษภาคม 59**
3. ทีมเครือข่ายและเจ้าของจังหวัดให้ความช่วยเหลือ
4. สัมพันธภาพทำให้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานแวดล้อม แม้ไม่มีงบประมาณ ก็ทำได้
5. การสื่อสารสำคัญ ไม่รู้แล้วถาม ทำความเข้าใจให้ชัดเจน ตรงกัน ทั้งในกลุ่มและส่วนกลาง
6. รายงานเป็นระบบ แม้ Email รายงานเปลี่ยนก็ส่งใหม่ได้

ข้อเสนอแนะที่เป็นโอกาสพัฒนาในปีต่อไป.....

1. งบประมาณสนับสนุนโครงการสู่การจตุรพัฒนาการเด็กในการสอบเทียบมาตรฐาน/พัฒนา **Team tester** ในการคัดกรองพัฒนาการเด็กด้วย DSPM
2. เพิ่มข้อมูลที่สำคัญในการสู่การจตุรพัฒนาการเด็กเพื่อประโยชน์ในการต่อยอดมากกว่านี้ เช่น ภาวะโภชนาการ การเลี้ยงดู เด็กอยู่กับใคร ข้อมูลด้าน Social Risk ที่สำคัญ
3. ส่วนกลางต้องสื่อสารล่วงหน้าเพื่อให้เวลาเตรียมความพร้อมมากกว่าครั้งนี้
4. การสื่อสารต้องชัดเจนตั้งแต่เริ่มต้น ได้แก่ กำหนดวัน/เดือน/ปีเกิด การคัดข้อมูล แนวทางการสู่การจตุรพัฒนาการเด็ก

ประโยชน์จากการสู่การจตุรพัฒนาการเด็กครั้งนี้ : สามารถนำข้อมูลที่ได้กลับคืนไปพัฒนา/ต่อยอดในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กรายด้านให้กับเด็กพื้นที่ได้

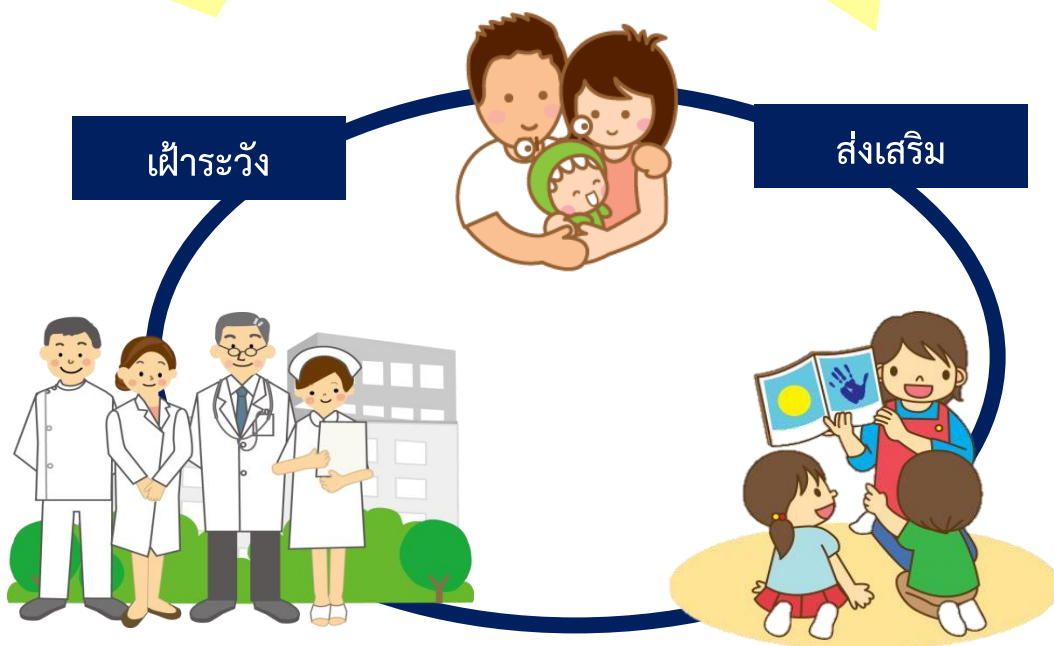
จัดทำโดยสถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

ข้อเสนอแนะสู่การพัฒนาวัฒนธรรมความรู้

1. การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สาธารณสุข/ผู้คัดกรองพัฒนาการด้วยคู่มือ DSPM ให้ครอบคลุม
2. การเฝ้าระวังและประเมินพัฒนาการเด็กด้วยคู่มือคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย DSPM ทุกเดือน โดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถสังเกตพัฒนาการสงสัยล่าช้า
3. Early Intervention โดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง เน้นการตระหนักความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการและความสามารถในการเลี้ยงดูเด็กเพื่อส่งเสริมพัฒนาการตามวัย

พัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย
Developmental Surveillance and Promotion
Manual (DSPM) สำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง

พัฒนารูปแบบครอบครัวคุณภาพ

ผลการดำเนินงานสำรวจการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย
Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) แบบออนไลน์
ปี พ.ศ. 2560

กลุ่มงานพัฒนาอนามัยเด็กปฐมวัย
สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย

คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) ได้ถูกจัดทำขึ้นภายใต้ โครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ โดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการโครงการฯ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยได้ด้วยตนเอง และเป็นหน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง เกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำไปใช้ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยด้วยตนเองได้อย่างเหมาะสม ให้ความดูแลคัดกรองพัฒนาการเด็กอายุ 9, 18, 30 และ 42 เดือน ติดตามประเมินพัฒนาการซ้ำในเด็กที่พบพัฒนาการสงสัยล่าช้า รวมทั้งส่งต่อเด็กที่พบพัฒนาการล่าช้าให้ได้รับการแก้ไข รักษาได้อย่างทันท่วงที

จากบทสรุปการเยี่ยมเสริมพลังในปี 2559 “โครงการส่งเสริมพัฒนาการเด็กเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘” พบข้อสังเกต คือ 1) การถ่ายทอดการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ให้กับพ่อแม่ ผู้ปกครอง มีการแจกคู่มือฯ ตั้งแต่แรกเกิดยังไม่เป็นนโยบายเดียวกันทั่วประเทศ 2) ด้านการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ทักษะการใช้คู่มือฯ เจ้าหน้าที่ไม่มั่นใจในการใช้คู่มือฯ และขั้นตอนการประเมินตามข้อพัฒนาการในคู่มือฯ ไม่ชัดเจนและสร้างความสับสนให้กับผู้ปฏิบัติงานคัดกรองพัฒนาการเด็ก

สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กรมอนามัย จึงได้ทำการสำรวจการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) ใช้รูปแบบการประเมินผลออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากคู่มือฯ ในกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และครูผู้ดูแลเด็ก 2) สร้างแนวทางการพัฒนาคู่มือฯ ให้เหมาะสมต่อการนำไปใช้ กลุ่มเป้าหมายหลัก 3 กลุ่ม คือ 1) พ่อแม่ ผู้ปกครอง 2) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข 3) ครูผู้ดูแลเด็ก จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 1,504 คน แบบสอบถามการใช้ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)” ได้พัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์ประเด็นการเยี่ยมเสริมพลังพื้นที่ของคณะทำงานพัฒนาอนามัยเด็กปฐมวัย สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ ประกอบด้วย ข้อคำถาม 6 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นต่อการรับรู้ และเข้าถึงคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM)

ส่วนที่ 3 ความเข้าใจในเนื้อหาและการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)

ส่วนที่ 4 ความพึงพอใจต่อเนื้อหา และรูปเล่มคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM)

ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นต่อการพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) ฉบับใหม่

ส่วนที่ 6 ข้อเสนอแนะ

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามออนไลน์การใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) แยกกลุ่มเป้าหมายหลัก 3 กลุ่ม จำนวน 1,702 คน

พ่อแม่ ผู้ปกครอง (คน)	เจ้าหน้าที่สาธารณสุข (คน)	ครูผู้ดูแลเด็ก (คน)
671	719	292
39.4%	42.2%	17.2%

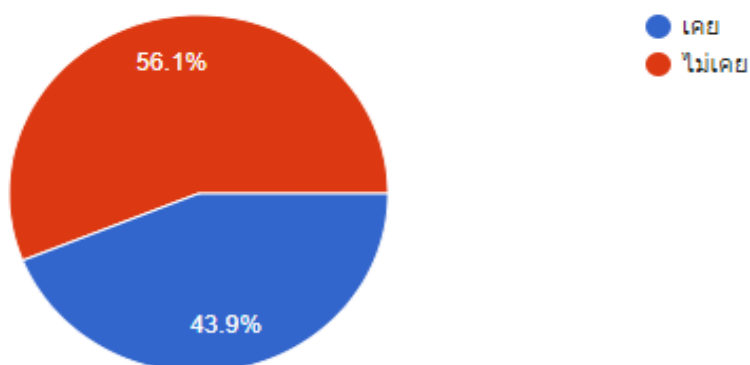
ผลการสำรวจการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) แบบออนไลน์ แบ่งตามกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

กลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง พบว่า

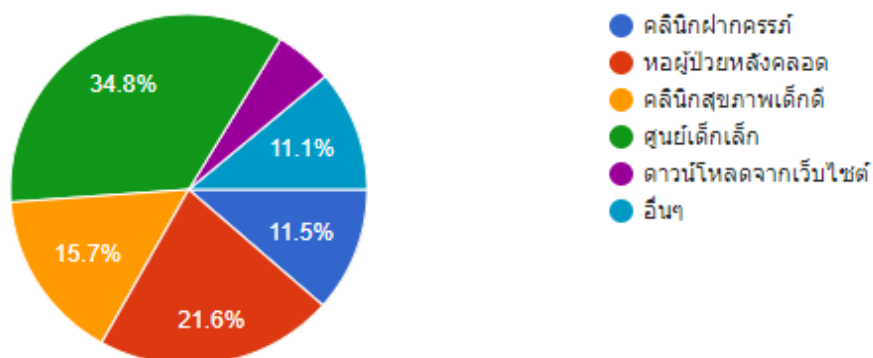
1) **ข้อมูลทั่วไป** ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมาก ร้อยละ 80 เป็นผู้หญิง ร้อยละ 55.4 อยู่ในกลุ่มวัยทำงาน อายุ 31-40 ปี ส่วนมากวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับราชการ ช่วงอายุบุตรหลานที่อยู่ในความดูแลคือมากกว่า 3 ปี 6 เดือน รองลงมาคือช่วงอายุ 2 ปี 7 เดือน - 3 ปี 6 เดือน และอายุ 1ปี 7 เดือน-2ปี 6เดือน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากร้อยละ 87.3 เกี่ยวข้องกับบุตรหลานโดยเป็นพ่อแม่ ร้อยละ 75.7 อาศัยอยู่ในเขตเมือง ที่อยู่อาศัยปัจจุบันส่วนมาก คือ จังหวัดนนทบุรี

2) **ด้านความคิดเห็นต่อการรับรู้ และเข้าถึงคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM)** พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนมากเคยได้รับ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)” คิดเป็นร้อยละ 56.1 (แผนภูมิที่ 1) ส่วนมากร้อยละ 34.8 ได้รับจากคู่มือจากศูนย์เด็กเล็ก รองลงมาร้อยละ 21.6 คือหอผู้ป่วยหลังคลอด คลินิกสุขภาพเด็กดี แหล่งอื่นๆ คลินิกฝากครรภ์ และดาวน์โหลดจากเว็บไซต์ ตามลำดับ ส่วนมากร้อยละ 65.1 บุตรหลานเคยได้รับการคัดกรองพัฒนาการโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือครูผู้ดูแลเด็ก ส่วนมากร้อยละ 41 พ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนมากไม่รู้จัก “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)” รองลงมาร้อยละ 32.9 รู้จักและเคยใช้ และรู้จักแต่ไม่เคยใช้ คิดเป็นร้อยละ 26.2

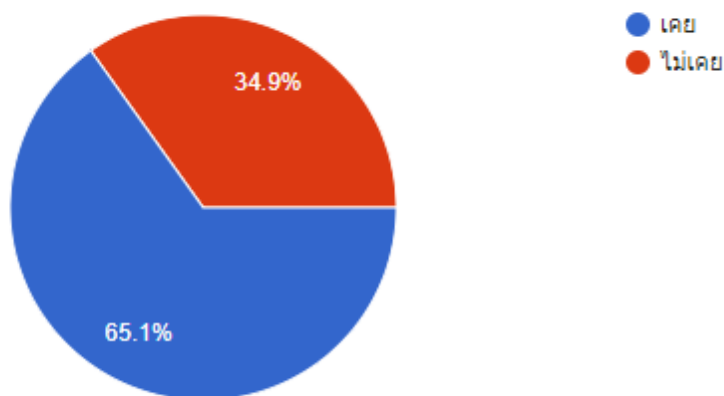
แผนภูมิที่ 1 แสดงผลพ่อแม่ ผู้ปกครอง เคยได้รับ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance & Promotion Manual :DSPM)” N =688

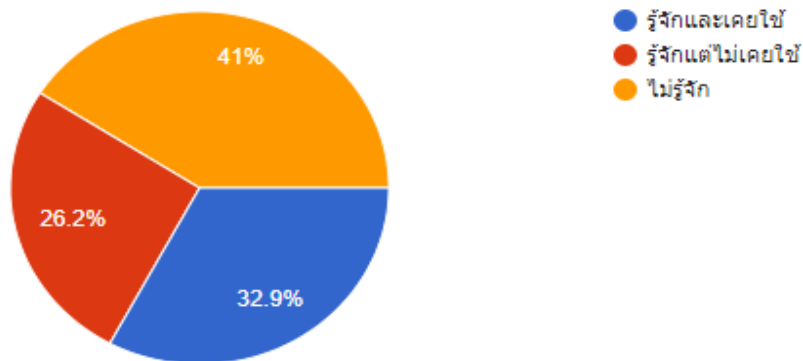
แผนภูมิที่ 2 แสดงผลแหล่งที่เคยได้รับ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance & Promotion Manual :DSPM)” N =305

แผนภูมิที่ 3 แสดงผลบุคลากรเคยได้รับการคัดกรองพัฒนาการ โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือครูผู้ดูแลเด็ก N =691

แผนภูมิที่ 4 แสดงผลพ่อแม่ ผู้ปกครองรู้จัก “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (Developmental Surveillance & Promotion Manual :DSPM)” N =691

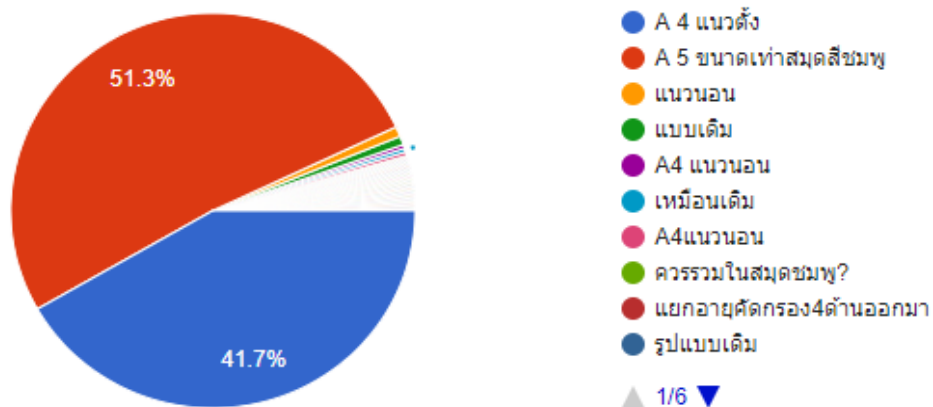

3) ด้านความเข้าใจในเนื้อหาและการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) : จากจำนวนพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่รู้จักและเคยใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) จำนวน 227 คน ส่วนมากเข้าใจวิธีการประเมิน เฝ้าระวัง และคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามช่วงอายุ คิดเป็นร้อยละ 98.7 ไม่เข้าใจ ร้อยละ 1.3 เข้าใจวิธีฝึกทักษะเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามช่วงอายุ คิดเป็นร้อยละ 97.8 ไม่เข้าใจ ร้อยละ 2.2

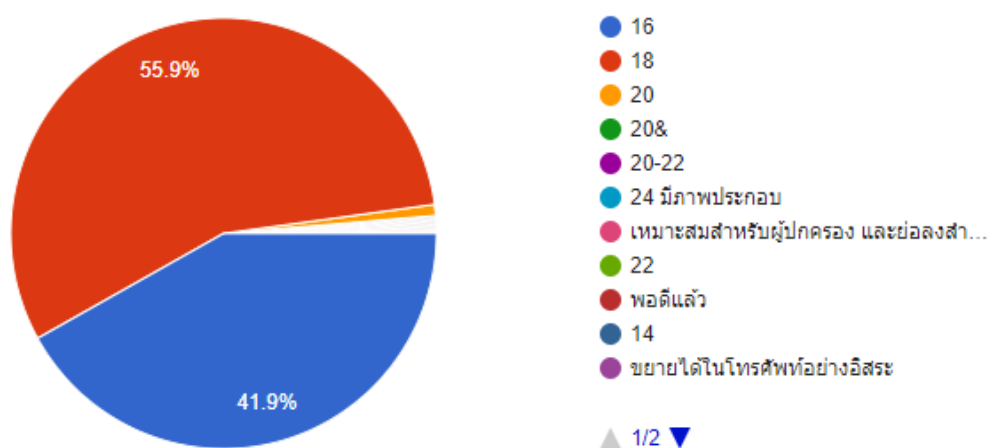
4) ด้านความพึงพอใจต่อเนื้อหาและรูปแบบคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) : จากจำนวนพ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่รู้จักและเคยใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) จำนวน 227 คน พบว่าความพึงพอใจต่อเนื้อหาอธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 66.5 ความพึงพอใจต่อลำดับเนื้อหาสอดคล้องเชื่อมโยงกัน อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 69.6 ความพึงพอใจต่อขนาดรูปเล่มอยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 51.1 ความพึงพอใจต่อรูปเล่มน่าสนใจ น่าอ่าน อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 59.9 ความพึงพอใจต่อความสะดวกต่อการใช้งาน อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 53.3 ความพึงพอใจต่อขนาดตัวอักษรอ่านง่าย อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 67.4 ความพึงพอใจต่อรูปประกอบชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 67.4 ความพึงพอใจต่อการนำไปใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรหลานได้ อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 82.8 ความพึงพอใจต่อการนำไปใช้ในการเฝ้าระวังพัฒนาการบุตรหลานได้ อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 84.6 ความพึงพอใจต่อการนำไปใช้ให้คำปรึกษาผู้ปกครองด้วยกันได้ อยู่ในอันดับมาก คิดเป็นร้อยละ 82.4

5) ด้านความคิดเห็นต่อการพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) ฉบับใหม่ในกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พบว่า ส่วนมากเห็นด้วยกับการพัฒนาขนาดเล่มให้มีขนาด A5 เท่าขนาดสมุดสันทนาการ คิดเป็นร้อยละ 51.3 รองลงมาคือ เห็นด้วยกับการพัฒนาขนาดเล่มให้มีขนาด A4 แนวตั้ง คิดเป็นร้อยละ 41.7 ด้านความคิดเห็นต่อขนาดตัวอักษรส่วนมากเห็นด้วยกับขนาดอักษร 18 คิดเป็นร้อยละ 55.9 รองลงมาคือขนาดอักษร 16 คิดเป็นร้อยละ 41.9 ด้านการเรียบเรียงเนื้อหาส่วนมากเห็นด้วยกับการเรียบเรียงเนื้อหาแบบเดิม (เรียบเรียงเนื้อหาตามอายุ) คิดเป็นร้อยละ 55.6 รองลงมาคือ การเรียบเรียงเนื้อหาโดยให้มีตัวหนังสือน้อยลง มีรูปภาพมากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 29.8 และ การเรียบเรียงเนื้อหาตามด้านพัฒนาการ 5 ด้าน คิดเป็นร้อยละ 23.9 ด้านรูปแบบของคู่มือฯ ส่วนมากเห็นด้วยให้มีการแยกเล่มคู่มือฯเป็นเล่มสำหรับเจ้าหน้าที่และสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง คิดเป็นร้อยละ 47.2 รองลงมาคือเห็นด้วยกับรูปแบบเดิม คิดเป็นร้อยละ 35.2 และเห็นด้วยให้มีการเชื่อมโยงคลิปวิดีโอDSPM ด้วยคอมพิวเตอร์พกพา คิดเป็นร้อยละ 31.5

แผนภูมิที่ 5 แสดงผลความคิดเห็นต่อการพัฒนาขนาดเล่มคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก N=976

แผนภูมิที่ 6 แสดงผลความคิดเห็นต่อขนาดตัวอักษรคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) N=976

การอภิปรายผล

จากผลการสำรวจการใช้ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)” ในกลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครอง พบข้อสังเกต ดังนี้

- 1) ด้านการรับรู้และเข้าถึงคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) พบว่า พ่อแม่ผู้ปกครองส่วนมากเคยได้รับคู่มือฯ แต่ไม่รู้จักคู่มือฯ (DSPM)
- 2) ด้านความเข้าใจในเนื้อหาและการใช้คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM) พบว่า พ่อแม่ ผู้ปกครอง ที่รู้จักและเคยใช้คู่มือฯ จำนวน 227 คน ส่วนมากเข้าใจวิธีการประเมิน เฝ้าระวัง และคัดกรองพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามช่วงอายุ และวิธีฝึกทักษะเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยตามช่วงอายุ

- 3) ด้านความพึงพอใจ พบว่า พ่อแม่ ผู้ปกครอง ต่อนื้อหาอธิบายชัดเจน เข้าใจง่าย การลำดับเนื้อหา สอดคล้องเชื่อมโยงกัน ขนาดรูปเล่ม รูปเล่มน่าสนใจ น่าอ่าน ความสะดวกต่อการใช้งาน ขนาดตัวอักษรอ่านง่าย รูปประกอบชัดเจน สอดคล้องกับเนื้อหา การนำไปใช้ในการส่งเสริมพัฒนาการบุตรหลานได้ การนำไปใช้ในการเฝ้าระวังพัฒนาการบุตรหลานได้ การนำไปใช้ให้คำปรึกษาผู้ปกครองด้วยกันได้ อยู่ในอันดับมาก
- 4) ด้านความคิดเห็นต่อการพัฒนาคู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย(DSPM) ฉบับใหม่ ในกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พบว่าความคิดเห็นส่วนมากเห็นด้วยกับการพัฒนาคู่มือฯ ให้มีขนาดเล่ม A5 เท่าขนาดสมุดสี่ชมพู ขนาดตัวอักษร 18 การเรียบเรียงเนื้อหาเนื้อหาแบบเดิม (เรียบเรียงเนื้อหาตามอายุ) ด้านรูปแบบของคู่มือฯ ให้มีการแยกเล่มคู่มือฯ เป็นเล่มสำหรับเจ้าหน้าที่และสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง

ข้อเสนอแนะสู่การพัฒนาวัฒนธรรมความรู้

จากการศึกษา พบข้อเสนอแนะสู่แนวทางการพัฒนาการใช้ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)” ในกลุ่มพ่อแม่ ผู้ปกครอง ดังนี้

1) **Health Literacy** พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการส่งเสริมให้เกิดการเข้าถึง สร้างความตระหนักในเรื่องความสำคัญของพัฒนาการเด็ก 0-5 ปี การให้ความรู้และให้พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถนำคู่มือฯ ไปใช้ประโยชน์ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการลูกที่บ้านได้ด้วยตนเอง

- จัดทำหนังสือสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาการลูกที่ส่งผลต่ออนาคตเมื่อเติบโตใหญ่ สะท้อนครอบครัวยุคใหม่ที่ส่งผลต่อพัฒนาการเด็ก
- พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในการสื่อสารและให้ความรู้เพื่อส่งเสริมให้พ่อแม่ ผู้ปกครองสามารถนำคู่มือฯ ไปใช้ประโยชน์ในการเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก 0-5 ปี ที่บ้านได้ด้วยตนเอง

2) จัดทำ “คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย (DSPM)” สำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ให้มีขนาดเล่ม A5 เท่าขนาดสมุดสี่ชมพู ขนาดตัวอักษร 18 การเรียบเรียงเนื้อหาเนื้อหาแบบเดิม (เรียบเรียงเนื้อหาตามอายุ) โดยให้มีการแยกเล่มคู่มือฯ เป็นเล่มสำหรับเจ้าหน้าที่และสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง